

Ігор Олександрович ХАРИТОНЕНКО
аспірант, Київський університет права НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1772-2312>
e-mail: kharitonenko2104@ukr.net

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ

У статті виокремлено такі основні питання: визначення основних чинників криміналізації діянь, розглянуто та розділено ознаки кіберзлочинів, правової, так і соціальної природи злочинів цього виду. Розвинуто положення про те, що переважачу частку осіб, які вчиняють кіберзлочини, становлять особи, для яких спосіб вчинення злочину – із застосуванням електронних приладів та пристроїв і кіберпростору, не є визначальним, а обрано через його реальну доступність. Зроблено висновок, що причиною кіберзлочинів є комплекс сваволі та ілюзій, який охоплює чотири етапи: від формування комплексу під впливом низки обставин до безпосереднього вчинення кіберзлочину.

Ключові слова: причини та умови вчинення кіберзлочинів, кіберзлочин, кіберпростір, електронні прилади та пристрої, кіберзлочинець, кібербезпека, електронно-обчислювальна машина, комп'ютер

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Криміногенна ситуація в Україні, що склалась за останні роки, вимагає вжиття заходів протидії злочинності. Криміналізація суспільства, досить високий рівень злочинності, значне її омолодження є серйозною загрозою для цілей, спрямованих на побудову в Україні демократичної та правової держави. Злочини вчиняли завжди, для кожного проміжку часу є свої характерні види злочинів. Але ж що спонукає людей до їх вчинення, що є причинами, які умови їм передують. Сьогодні досить часто вчиняються злочини із застосуванням комп'ютерної техніки, тобто електронних приладів та пристроїв, а також кіберпростору. Тому дослідження причин та умов вчинення кіберзлочинів є досить важливим в наш час.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Дослідженню причин та умов вчинення кіберзлочинів присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі кримінального права, кримінології, криміналістики, психології тощо. Зокрема, ця проблематика розглядалась у працях М.О. Кравцової, О.О. Кваши, О.І. Бугери, А.М. Бабенка, С.В. Денисова, О.М. Костенка, І.М. Даньшини, О.І. Іванченка, А.В. Савченка, О.І. Саско, П.Л. Фріса, Р.В. Вереша, Д.І. Масол, В.К. Гришук та ін. Праці вищевказаних науковців застосовано у дослідженні причин та умов вчинення кіберзлочинів. Застосовано герменевтичний метод, адже його призначено для виявлення смислу юридичного тексту, виходячи з його об'єктивних (значення слів та їх історично обумовлені варіації) і суб'єктивних (наміри автора) підстав, інтерпретації та роз'яснення змісту юридичного тексту, зафіксованого у документі.

Незважаючи на наявність значного масиву напрацювань з означеного напрямку, слід зауважити, що подальшого дослідження та висвітлення потребують питання причин та умов вчинення кіберзлочинів.

З огляду на викладене, **МЕТА** статті – дослідження причин та умов вчинення кіберзлочинів, формулювання прикладного, практично спрямованого поняття причин, що сприяють вчиненню таких злочинів.

РЕЗУЛЬТАТИ

У кримінологічній літературі причини та умови вчинення злочину переважно розглядаються у контексті детермінант злочинності. Якщо причини розглядаються як чинники, що прямо породжують злочинність, то умови – як комплекс явищ, які самі собою не можуть генерувати злочинність, але постають в якості обставин, що сприяють її виникненню та наявності [1].

У цьому аспекті детермінанти кіберзлочинів не є винятком. Так, М.О. Кравцова, досліджуючи фактори детермінації кіберзлочинності, зазначає, що у вивченні об'єктивних та суб'єктивних причин вчинення злочинів такого виду необхідно враховувати специфіку їх взаємодії, яка визначає особливості формування мотивів та цілей вчинення злочину [2]. Через це, на думку науковиці, детермінаційний комплекс кіберзлочинності, а отже, і кіберзлочинів, репрезентовано широким спектром суспільних протиріч політико-правового, соціально-економічного, організаційно-управлінського та культурно-психологічного характеру [3]. Водночас така позиція, на наш погляд, є дискусійною, хоча б через те, що суспільне протиріччя само собою не є причиною певної події або діяння, – тобто тим явищем, що обумовлює або породжує інше явище [4]. Такий підхід до визначення причини практично не бере до уваги свободи волі особи. Як справедливо зазначає О.О. Кваша, свобода полягає в можливості вибору, а без вибору немає свободи, без свободи немає відповідальності; вибір означає наявність ще хоча б одного варіанту поведінки, крім того, який обрала особа в конкретній ситуації, і якби ніхто не міг вчинити інакше, то не було б свободи вибору, а без свободи – відповідальності [5]. Причому, як вказує науковиця, вибір людиною певного варіанту поведінки (зокрема, злочинного–незлочинного) детерміновано як зовнішніми обставинами, так і внутрішнім світоглядом [5]. З огляду на це, суспільні протиріччя політико-правового, соціально-економічного, організаційно-управлінського та культурно-психологічного характеру можна розглядати саме як такі зовнішні обставини, які сприяють вибору на користь злочинної поведінки, але не зумовлюють їх.

О.І. Бугера визначає чинники, які впливають на зростання кількості кіберзлочинів – необмежений доступ

до мережі Інтернет, застосування інформаційних технологій у повсякденному житті, легкість швидкого збагачення [6].

А.М. Бабенко, посилаючись на дослідження кримінолога В.А. Номоконова, звертає увагу на те, що кількість злочинів, пов'язаних з комп'ютерною інформацією, зростає пропорційно розширенню мережі Інтернет [7]. Проте зазначені чинники можна розглядати скоріше як умови, які сприяють вчиненню злочину, але не є його причиною.

На думку С.В. Денисова, у кримінології домінує т.зв. соціально-психологічна теорія, положення якої відображено у працях А.П. Закалюка та А.Ф. Зелінського, згідно з якими у сфері психології людей знаходяться безпосередні причини злочинності як соціального явища. Водночас, як вказує С.В. Денисов, соціально-психологічна теорія характеризується низкою недоліків, серед яких наявність тенденції до змішування причин окремого злочину з детермінацією злочинності як соціального явища [1].

На нашу думку, теза про безпосередні причини злочинності як соціальне явище у сфері психології людей, є обґрунтованою. Враховуючи буремність історичного розвитку людства, який завжди супроводжувався війнами та суспільними протиріччями різних видів (ідеологічні, політичні, економічні, релігійні), питання вибору людиною того чи іншого варіанту поведінки – протиправної або законслухняної залишається вічним, зокрема, у тому контексті, коли різні особи, перебуваючи в однакових умовах, роблять діаметрально протилежний вибір.

Дещо відмінною від соціально-психологічної теорії є концепція соціального натуралізму, запропонована О.М. Костенком. Зміст концепції соціального натуралізму О. М. Костенко визначає так: соціальні явища слід розглядати як такі, що існують так само за законами природи, як і біологічні чи фізичні явища [8]. Причини вчинення злочину пов'язані зі свободою волі, яка становить здатність людини проявляти свою волю як у вчинках, що не порушують закони природи, так і у вчинках, які порушують закони природи: «Якщо воля є «правильною», то вона проявиться у вчиненні людиною доброчину, а якщо «неправильною», тобто сваволею, то її проявом буде злочин» [8]. За О.М. Костенком, якщо злочин – це винне порушення законів соціальної природи, то воля, яка перебуває у стані сваволі, і свідомість, яка знаходиться у стані ілюзій, утворюють єдиний комплекс («комплекс сваволі та ілюзій»), який зумовлює наслідки, що проявляються у вигляді злочину [9]. Все, що приводить до утворення у людини комплексу сваволі та ілюзій, слід визначати як причини злочинності, а все, що сприяє прояву цього комплексу, який вже утворився у людини, у вигляді вчинення злочину, – це умови злочинності [9]. Хоча, на думку окремих дослідників, недоліком цієї концепції є фактичне отождолення детермінацій злочинності та окремого злочину, саме зазначена концепція є оптимальною для встановлення механізму злочинної поведінки особи у вчиненні кіберзлочину з огляду на особливості злочинів цього виду, обумовлені їх вчиненням у кіберпросторі, тобто без прив'язки до певного місця та деперсоніфікованість потерпілих [1].

Натомість характеристика причин та умов одиничних

злочинів, запропонована І.М. Даньшиним, може не повною мірою відображати реальний зміст причин та умов вчинення кіберзлочину. Так, серед причин одиничних кіберзлочинів І.М. Даньшин називає: 1) недоліки родинного виховання, зокрема аморальна, протиправна поведінка батьків або дорослих членів сім'ї, а також «бездуховність, споживча психологія, прагнення до накопичення»; 2) неналежна виховна робота у школі, низький рівень шкільної дисципліни, невдалий підбір педагогічних кадрів; 3) негативне побутове оточення, в якому людина тривалий час перебуває; 4) обставини матеріального порядку, зокрема, «матеріальна незабезпеченість окремих верств населення, їх незадовільний побутовий устрій; низькі заробітки та пенсії, відсутність постійної роботи, дорожнеча ліків і медичної допомоги, неможливість задоволення елементарних потреб; істотна відмінність матеріального становища громадян; надмірна зайнятість жінки за місцем роботи та її обтяженість домашнім господарством, що шкодить вихованню дітей; тимчасовий збіг складних життєвих обставин матеріального порядку»; 5) прорахунки в роботі й упущення в окремих засобах масової інформації, які зараз є масовою формою виховання багатьох людей [10]. Водночас зазначені причини вчинення злочину можуть бути характерними лише для певної частки злочинних діянь, які характеризуються ознаками кібернетичних, а саме для вчинення шляхом застосування електронних приладів та пристроїв окремих насильницьких та корисливих діянь (погрози та інші прояви кібернасильства, вимагання, крадіжки та шахрайства). Натомість вчинення інших різновидів кіберзлочинів, а саме власне комп'ютерних злочинів – злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, перебуває у контексті інтелектуальної діяльності, потребує наявності спеціальних знань та навичок, та навряд чи є результатом неналежного виховання та педагогічної занедбанності. До того ж вчинення двох діянь, оба з яких охоплюються ознаками одного злочину, може бути зумовлено різними причинами. Для порівняння 25 березня 2021 р. інформаційна агенція «Рейтерс» (Reuters) повідомила про зустріч представників правоохоронних органів США та Бангладеш стосовно крадіжки 951 млн дол. США з рахунку Центрального банку Бангладеш, до вчинення якої встановлено причетність злочинців з шести країн і яка стала однією із найбільших кіберкрадіжок у світовій історії [11]. Ознаками крадіжки також характеризується діяння, відображене у вже згаданому вирокі Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпро (№ 199/564/21) від 29 січня 2021 р. Судом встановлено, що обвинувачений заволодів випадково залишеними без нагляду банківською картою та мобільним телефоном потерпілого, шляхом застосування яких здійснив купівлю віртуальної валюти для комп'ютерної гри на суму 6 117,29 грн (справа № 199/564/21) [12]. В обох випадках має місце крадіжка: у першому випадку це цілеспрямовано здійснена групою осіб, які мали спеціальну підготовку та навички, шляхом вчинення злочинів у сфері застосування електронно-обчислювальних машин та комп'ютерних мереж, а в другому – ситуаційний злочин із застосуванням електронних приладів та пристроїв, поширених у побуті,

застосування яких не потребує спеціальної підготовки та навичок.

Під умовами вчинення злочину І.М. Даньшин розуміє умови, які створюють сприятливі обставини для вчинення кіберзлочину, а тому пов'язані не стільки з суб'єктами, скільки з об'єктом злочинного діяння і обставинами його вчинення [10]. Ця теза також є прийнятною лише для окремих видів злочинів, що мають ознаки кібернетичних. Зокрема, вчинення погроз застосування насильства або вбивств, що адресовано певній особі у соціальній мережі та спрямовано на її залякування (тролінг) (ст. 129, ст. 182 КК, інші злочини, ознаками об'єктивної сторони яких є погроза, та спеціальний потерпілий – державний діяч, суддя, журналіст, працівник правоохоронного органу), у багатьох випадках справді обумовлені обставинами кіберпростору, властивістю взаємна віддаленість злочинця та потерпілого, що створює ілюзію анонімності та безпеки. Тому доцільно погодитись з М.О. Кравцовою яка пов'язує особливості детермінації кіберзлочинів передусім роллю кіберпростору як середовища формування особистості злочинця [3].

Проте стосовно вже згадуваних комп'ютерних злочинів, теза про те, що умови вчинення злочину пов'язані не стільки з суб'єктами, скільки з об'єктом злочинного діяння і обстановкою його вчинення вже видається дискусійною: у вчиненні злочинів у сфері застосування електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, відомості про недоліки механізму захисту певної системи, на яку здійснюються посягання, хоча і застосовуються у вчиненні злочинів, проте не є умовами його вчинення.

На нашу думку, такий елемент концепції соціального натуралізму, як комплекс сваволі та ілюзій, є найоптимальнішим інструментом розуміння причини вчинення кіберзлочинів, виходячи з такого. Кіберзлочин, на відміну від інших видів злочинів, не є універсальним за змістом діянням, внаслідок чого завжди будуть різними умови вчинення кіберзлочинів та його мотивація, оскільки й те, й інше перебувають залежно від вибору особою конкретного варіанту злочинної поведінки. Водночас причина вчинення кіберзлочину незалежно від його виду може бути універсальною з огляду на спільність причин вчинення одиничного злочину.

Спроєктувавши механізм «породження злочинного діяння», що запропоновано О.М. Костенком, можна описати механізм поведінки, спрямованої на вчинення кіберзлочину, так:

I етап – під впливом таких обставин, як доступність застосування технічних можливостей електронних приладів та пристроїв, наявність знань та навичок їх застосування, враження анонімності та безкарності застосування кіберпростору, у людини утворюється комплекс сваволі та ілюзій;

II етап – під впливом вказаного комплексу особа вибирає саме злочинний спосіб задоволення своїх потреб (матеріальних або нематеріальних – визнання, публічна демонстрація вмінь та можливостей, самоствердження), у результаті чого у неї виникає мотив, що спонукає до злочинного діяння (злочинний мотив) [9].

Стосовно мотивів вчинення кіберзлочинів, то, як зазначає О.І. Іванченко, п'ять найпоширеніших мотивів

скоєння комп'ютерних злочинів становлять: корисливий мотив – 66 %, політичні мотиви (шпигунство, злочини, спрямовані на підриг фінансової, кредитної політики уряду, дезорганізацію валютної системи країни) – 17 %, дослідницький інтерес – 7 %; хуліганські мотиви – 5 %, помста – 3 % [13]. О.А. Самойленко, вважаючи, що для цілей криміналістичної класифікації злочинів, вчинених у кіберпросторі, доцільно виходити саме з традиційних сфер суспільного життя суб'єктів кіберпростору, класифікує мотиви вчинення кіберзлочинів на: 1) корисливі, тобто пов'язані з фінансово-економічною сферою відносин суб'єктів у кіберпросторі; 2) соціально-економічні, – пов'язані з соціальною сферою відносин суб'єктів у кіберпросторі; 3) антидержавно-політичні мотиви, пов'язані з державно-політичною сферою відносин суб'єктів у кіберпросторі; 4) ідейні мотиви, пов'язані зі світоглядною сферою життя суб'єктів відносин у кіберпросторі [14]. На відміну від класифікації мотивів кіберзлочинів, запропонованих О.І. Іванченком, виділення у класифікації мотивів кіберзлочинів ідейних мотивів, пов'язаних зі світоглядною сферою життя суб'єктів відносин у кіберпросторі, враховує таке явище у кіберпросторі як хактивізм (від англ. «hack» – «піддатись нападку хакерів» та «activism» – «активістська діяльність») – незаконне застосування комп'ютерів та мереж для поширення суспільних та політичних ідей для забезпечення свободи слова та свободи інформації, що є електронною формою громадянської непокори. Як вказує американська дослідниця А. Самуель (Alexandra Samuel), ознакою хактивізму є поєднання ненасильства та готовності порушити закон [15].

Прикладом хактивізму в Україні є діяльність волонтерських проєктів, спрямованих на протидію у інформаційному полі України загрозам, які виникають у військовій, економічній, енергетичних сферах, а також у сфері інформаційної безпеки (проєкти «Інформнапалм», «Інформаційний спротив», «Українські кібервійська», «Кіберальянс»).

Водночас жодна із запропонованих класифікацій не враховує таких мотивів, як особиста неприязнь, яка цілком може мати місце у вчиненні окремих кіберзлочинів, пов'язаних із застосуванням окремих форм кібернасильства, зокрема погрози та залякування. Саме тому, щоб визначитись із класифікацією мотивів кіберзлочинів, на нашу думку, насамперед необхідно розглянути її теоретичне підґрунтя.

У сучасній кримінології пропонується визнати критерієм кримінологічної класифікації злочинів мотивацію злочинної поведінки, що відображає єдність об'єктивних і суб'єктивних причин людської поведінки загалом і злочинного зокрема [16]. Покладаючи в основу класифікації злочинних проявів такий критерій, як мотивація, можна виділити п'ять груп злочинів: 1) насильницькі; 2) корисливі; 3) насильницько-корисливі; 4) необережні; 5) анархо-індивідуалістичні злочини, до яких також можна віднести злочини, що мають політичне підґрунтя [16]. Таку класифікацію передусім спрямовано на систематизацію злочинів залежно від їх спрямованості, а тому лише частково охоплює спонукальну сферу особи, зокрема, мотив злочинної поведінки певного виду. А.В. Савченко розглядає мотив як інтегральне психічне утворення, яке

спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою [17]. О.І. Саско, посилаючись на дослідження П.Л. Фріса, наголошує на тому, що мотив злочину слід розглядати як психолого-правову категорію, яка має юридичне значення для всіх злочинів [18, 19]. Тобто мотив становить насамперед внутрішнє психічне утворення, яке здійснює спонукальну функцію для вчинення злочинів, різних за своєю правовою та соціальною природою.

В українській науковій літературі висвітлено різні класифікації мотивів. Так, А.В. Савченко, класифікуючи мотиви за різними критеріями, пропонує класифікацію мотивів за сферою суспільства: 1) ідейні – обумовлені світоглядом особи; 2) політичні – відображають політичні переконання особи; 3) релігійні – зумовлені ставленням особи до релігії; 4) націоналістичні – відображають ставлення до національної ідеї та інших народів [17].

Р.В. Вереша поділяє мотиви вчинення злочину на мотиви низького характеру (корисливий, насильницький, хуліганський) і мотиви, які позбавлені цього змісту (неправильно сприйняті інтереси держави, суспільства, окремих юридичних і фізичних осіб, вчинення злочинів з мотивів тяжких особистих, сімейних чи інших обставин тощо) [18].

Д.І. Масол, обираючи за критерій конкретний зміст мотиву, визначеного у тексті кримінального закону, поділяє мотиви на: 1) корисливий мотив; 2) хуліганський мотив (мотив явної неповаги до суспільства); 3) мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості та інші відповідно до тексту статті Кримінального кодексу України) [20].

Дещо ширше розглядає мотиви злочину В.К. Гришук, поділяючи їх на три групи: 1) мотиви низького морального змісту (наприклад, корисливість, заздрість, помста, хуліганські, сексуальні спонукування, расова, національна, релігійна ворожнеча і садизм тощо); 2) мотиви, позбавленні низького морального змісту (неправильно сприйняті інтереси служби, альтруїзм; сором; прагнення задовольнити природні потреби); 3) суспільно корисні або суспільно прийнятні (реакція особи на погрозу, примус, сильне душевне хвилювання, викликане протиправним насильством або тяжкою образою з боку потерпілого, мотиви захисту інтересів держави, суспільства, інших осіб; співчуття; бажання виконати законний наказ.

На нашу думку, недоліком вищенаведених класифікацій є зосередження: 1) на нормативному критерії (класифікація за змістом мотиву, визначеного у тексті кримінального закону, запропоновано Д.І. Масол, яка обмежує мотиви виключно тими, які передбачено у відповідній статті Кримінального кодексу України), які передбачають лише ті правові ситуації, за яких мотив є або конститутивною ознакою злочину, або підлягає оцінюванню під час призначення покарання; 2) виключно на психологічно-світоглядному аспекті мотиву (класифікації А.В. Савченка, Р.В. Вереші); 3) поєднання обох критеріїв (класифікація мотивів В.К. Гришука). Проте жодна із цих класифікацій не охоплює соціально природу злочинного діяння. На нашу думку, оптимальною є класифікація мотивів на основі критерію морально-етичної оцінки мотивів злочину, запропонована П.Л. Фрісом: 1) антисоціальні (нась-

ницькі, корисливі, насильницько-агресивні, політичні тощо); 2) асоціальні (егоїстичні, анархо-індивідуалістичні тощо); 3) псевдо-соціальні (мотиви окремих соціальних груп, які суперечать кримінально-правовим нормам, інтересам окремих осіб та суспільства загалом); 4) протосоціальні (переростання соціально сприйнятливих мотивів у мотив злочину (наприклад, вчинення злочину за обставин, які виключають злочинність діяння) [19]. Зазначена класифікація мотивів враховує як правову, так і соціальну природу мотиву злочину. В її межах мотиви вчинення кіберзлочинів можна поділити на:

1) антисоціальні, які охоплюють: корисливий мотив (зумовлений бажанням одержання матеріальної вигоди); хуліганський мотив (обумовлений неповагою до суспільства та суспільних інституцій загалом); особистий мотив (зумовлений бажанням заподіяти шкоду конкретній особі);

2) асоціальні – мотиви, пов'язані із задоволенням потреб особи у заборонений законом спосіб, але які безпосередньо неспрямовані на заподіяння шкоди конкретним особам);

3) псевдо-соціальні – світоглядно-ідеологічні мотиви (зумовлені бажанням поширення певних поглядів або настанов); суспільно-політичний мотив (бажання вплинути на перебіг подій у суспільному житті або державному житті) 6) дослідницький (обумовлений цікавістю протиправного або злочинного спрямування);

4) протосоціальні – наприклад, виконання наказу, патріотичні мотиви тощо.

Повертаючись до механізму поведінки, спрямованої на вчинення кіберзлочину, перейдемо до її наступного етапу:

III етап – під впливом комплексу сваволі та ілюзій особа становить перед собою мету – створити собі злочинним способом такий стан речей, який необхідний для задоволення її потреб (злочинна ціль) [9]. У такому разі особа визначає які саме дії, які у підсумку становитимуть кіберзлочин, нею буде вчинено.

IV етап, – виходячи із вищенаведених мотивів та злочинної мети, людина за наявності певних умов, що сприяють прояву комплексу сваволі та ілюзій, вчиняє кіберзлочин.

ВИСНОВКИ

Отже, умовою та причиною вчинення кіберзлочинів є комплекс сваволі та ілюзій, який охоплює етапи від формування комплексу під впливом низки обставин до безпосереднього вчинення кіберзлочину. Причому умовами, що сприяють прояву комплексу сваволі та ілюзій, можуть бути практично будь-які чинники, які впливають на момент вчинення особою кіберзлочину: отримання певної інформації, відповідний емоційний стан, поява потерпілого або відповідних спільників тощо.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що причиною кіберзлочинів є комплекс сваволі та ілюзій, який складається з:

1) формування комплексу під впливом низки обставин (доступність застосування технічних можливостей електронних приладів та пристроїв, наявність знань та навичок їх використання, враження анонімності та безкарності використання кіберпростору);

2) вибору злочинного способу задоволення своїх потреб з урахуванням відповідного мотиву – корисливого (зумовлений бажанням одержання матеріальної вигоди); суспільно-політичного (бажання вплинути на перебіг подій у суспільному житті або державному житті); хуліганського (обумовлений неповагою до суспільства та суспільних інституцій загалом); особистого (зумовлений бажанням заподіяти шкоду конкретній особі); світоглядно-ідеологічного (зумовлений бажан-

ням поширення певних поглядів або настанов); дослідницького (обумовлений цікавістю протиправного або злочинного спрямування);

3) формування злочинної цілі, відповідно до якої особа визначає які саме дії, які у підсумку становитимуть кіберзлочин, нею буде вчинено;

4) безпосереднього вчинення кіберзлочину за наявності певних умов, що сприяють прояву комплексу сваволі та ілюзій.

Список використаних джерел

1. Кримінологія / А.М. Бабенко та ін. Харків, 2018. 416 с
2. Кравцова М.О. Фактори детермінації кіберзлочинності в сучасній кримінологічній теорії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 5. С. 110–113. URL: http://lsey.org.ua/5_2014/5_2014.pdf
3. Кравцова М.О. Кіберзлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 16 с.
4. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. Київ, 1970-1980. Т. 8, 1977. 843 с.
5. Кваша О.О. Свобода волі та інші філософські і категорії в обґрунтуванні злочинної поведінки та відповідальності за неї. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2012. № 2. С. 3-11.
6. Бугера О.І. Загальна кримінологічна характеристика мережі Інтернет та запобігання злочинності. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 177–181.
7. Бабенко А.М. Кіберзлочинність як чинник негативного впливу на криміногенну ситуацію у регіонах. *Безпека інформації*. 2013. Т. 19. № 2. С. 112-117.
8. Костенко О.М. Соціальний натуралізм як методологічний принцип філософії права. *Проблеми філософії права*. 2008. Т. IV-V. С. 98-107.
9. Костенко О.М. Модернізація доктрини сучасної кримінології у парадигмі соціального натуралізму. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1(2) С. 190-208.
10. Кримінологія. Особлива частина / за ред. І.М. Дашиня. Харків, 1999. 232 с.
11. Serajul Quadir. Bangladesh gets FBI help on bank heist, cyber expert missing. <https://www.reuters.com/article/us-usa-fed-bangladesh-idUSKCN0WM0KA>
12. Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпро від 29.01.2021 р. у справі № 199/564/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94479878>
13. Іванченко О.І. Кримінологічна характеристика кіберзлочинності, запобігання кіберзлочинності на національному рівні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 172-177.
14. Самойленко О.А. Виявлення та розслідування кіберзлочинів. Одеса, 2020. 112 с.
15. Samuel A. Hacktivism and the Future of Polotocal Participation. <https://www.alexandrasamuel.com/dissertation/pdfs/Samuel-Hacktivism-chapter6.pdf>
16. Сметаніна Н. Злочинність та її прояви: питання класифікації. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 151-157.
17. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину: монографія. Київ, 2002. 144 с.
18. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Київ, 2012. 320 с.
19. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина. Київ, 2009. 512 с.
20. Масол Д.І. Класифікація мотивів у кримінальному праві. *Наше право*. 2013. № 13. С. 120-126.

References

1. Criminology / A.M. Babenko et al. Kharkiv, 2018. 416 p. (in Ukrainian).
2. Kravtsova M.O. Factors of determination of cybercrime in modern criminological theory. *Legal scientific electronic journal*. 2014. No. 5. pp. 110–113. URL: http://lsey.org.ua/5_2014/5_2014.pdf (in Ukrainian).
3. Kravtsova M.O. Cybercrime: criminological characteristics and prevention by internal affairs bodies: abstract of dissertation ... Phd in legal sciences: 12.00.08 / Kharkiv. national University of Internal Affairs. Kharkiv, 2016. 16 p. (in Ukrainian).
4. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. / ed. I.K. Bilodid. Kyiv, 1970-1980. Vol. 8, 1977. 843 p. (in Ukrainian).
5. Kvasha O.O. Free will and other philosophical and categories in the justification of criminal behavior and responsibility for it. *Journal of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*. 2012. No. 2. pp. 3-11. (in Ukrainian).
6. Buhera O.I. General criminological characteristics of the Internet and crime prevention. *Law and society*. 2018. No. 5. pp. 177–181. (in Ukrainian).
7. Babenko A.M. Cybercrime as a factor of negative impact on the criminogenic situation in the regions. *Information security*. 2013. Vol. 19. No. 2. pp. 112-117. (in Ukrainian).
8. Kostenko O.M. Social naturalism as a methodological principle of the philosophy of law. *Problems of the philosophy of law*. 2008. Vol. IV-V. pp. 98-107. (in Ukrainian).
9. Kostenko O.M. Modernization of the doctrine of modern criminology in the paradigm of social naturalism. *Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*. 2014. No. 1(2). pp. 190-208. (in Ukrainian).
10. Criminology. Special part / ed. I.M. Danshyn et al. Kharkiv, 1999. 232 p. (in Ukrainian).
11. Serajul Quadir. Bangladesh gets FBI help on bank heist, cyber expert missing. <https://www.reuters.com/article/us-usa-fed-bangladesh-idUSKCN0WM0KA>
12. Verdict of the Amur-Nizhnyodniprovsky District Court of Dnipro dated January 29, 2021 in case No. 199/564/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94479878> (in Ukrainian).
13. Ivanchenko O.I. Criminological characteristics of cybercrime, prevention of cybercrime at the national level. *Actual problems of domestic jurisprudence*. 2016. No. 3. pp. 172-177. (in Ukrainian).
14. Samoilenko O.A. Detection and investigation of cybercrimes. Odessa, 2020. 112 p. (in Ukrainian).

15. Samuel A. Hacktivism and the Future of Polotocal Participation. <https://www.alexandrasamuel.com/dissertation/pdfs/Samuel-Hacktivism-chapter6.pdf>
16. Smetanina N. Crime and its manifestations: questions of classification. *Public law*. 2013. No. 2 (10). pp. 151-157. (in Ukrainian).
17. Savchenko A.V. Motive and motivation of crime: monograph. Kyiv, 2002-144 p. (in Ukrainian).
18. Veresha R.V. Criminal law of Ukraine. The general part. Kyiv, 2012. 320 p. (in Ukrainian).
19. Fris P.L. Criminal Law of Ukraine. General part. Kyiv, 2009. 512 p. (in Ukrainian).
20. Masol D.I. Classification of motives in criminal law. *Our Law*. 2013. No. 13. pp. 120-126. (in Ukrainian).

Ihor KHARYTONENKO

postgraduate student, Kyiv University of Law of NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1772-2312>

e-mail: kharitonenko2104@ukr.net

REASONS AND CONDITIONS FOR COMMITTING CYBERCRIMES

The paper highlights the following main issues: determination of the main factors of criminalization of actions, features of cybercrimes, legal and social nature of crimes of this type are considered and divided. The provision has been developed that the majority of persons who commit crimes that have cyber features are persons for whom the method of committing a crime using electronic devices and devices and cyberspace is not decisive, but was chosen due to its real availability. It was established that the reason for committing cybercrimes is a complex of arbitrariness and illusions, which covers the stages from the formation of the complex under the influence of a number of circumstances to the direct commission of a cybercrime. Moreover, the conditions that contribute to the manifestation of a complex of willfulness and illusions can be almost any factors that affect the moment a person commits a cybercrime: receiving certain information, the corresponding emotional state, the appearance of the victim or relevant accomplices, etc. The classification of motives has also been established, taking into account both the legal and social nature of the motive for the crime. Within its limits, the motives for committing cybercrimes can be divided into:

- 1) antisocial, which include: self-interested motive (due to the desire to obtain material benefits); hooligan motive (caused by disrespect for society and social institutions as a whole); personal motive (due to the desire to harm a specific person);
- 2) asocial motives that are related to the satisfaction of a person's needs in a way prohibited by law, but which are not directly aimed at causing harm to specific persons);
- 3) pseudo-social – worldview-ideological motive (due to the desire to spread certain views or guidelines); socio-political motive (desire to influence the course of events in public life or state life) 6) research (due to interest in illegal or criminal direction);
- 4) protosocial, e.g., following an order, patriotic motives, etc.

It was concluded that the cause of cybercrimes is a complex of arbitrariness and illusions, which covers four stages: from the formation of the complex under the influence of a number of circumstances (the availability of using the technical capabilities of electronic devices, the availability of knowledge and skills in their use, the feeling of anonymity and impunity of using cyberspace) to the direct committing a cybercrime.

Keywords: reasons and conditions for committing cybercrimes, cybercrime, cyberspace, electronic devices, cybercriminal, cyber security, electronic computing machine, computer